

Sebestyén Andrea

**A bírói döntéshozatal kritikai elemzésének lehetőségei feminista jogász
perspektívából. 'Nőkkel szembeni erőszak' napjainkban Magyarországon**

TÉZISFÜZET

Konzulens:

Fleck Zoltán

tanszékvezető egyetemi tanár

Budapest, 2020

I. Az értekezés által vizsgált terület; alapvetések, feltevések. A kutatás célkitűzéseinek összefoglalása, ill. a disszertációban vizsgált kérdések létjogosultsága

A kutatás témája és megközelítése

Az értekezés egy jogszociológiai tanulmány¹, a jogot, mint társadalmi konstrukciót vizsgálja, speciális megközelítésben: a társadalmi nemek – gender² – szempontjából vizsgálódik. Egyfajta 'gender/feminista szemüveget viselve'³, azaz a gender aspektusokat a középpontba helyezve, ezen speciális szűrőn keresztül látni a vizsgált kutatási anyagot. (A gender szempontú, illetve feminista vizsgálatot a dolgozatban szinonimaként használom.)

Írásom kritikai, még hozzá feminista szemléletű jogi elemzés, ami a jog nemek szempontjából való semlegességének⁴ alapvetését, mítoszát igyekszik megcáfolni leginkább azzal, hogy rámutat a joggyakorlatba ágyazott, természetesnek tartott, éppen ezért mondhatni rejtett nemi implikációkra. Carol Smart szavaival élve, a feminizmus feladata, hogy dekonstruálja a naturalista, nemekre érzéketlen⁵ diskurzusokat. Én jogász feminista kutatóként dolgozatomban ezt teszem a joggal, a jog világában.

A kutatás kiemelt tárgya a nőkkel szembeni erőszak körébe sorolható jogi fellépés kritikája, a bíróságok gyakorlata; büntetőítélkezés, ezen belül az ítéletírás mesterségének vizsgálata. Mindezt a mai Magyarországon. Mivel a tudományterület, aminek talaján állva végzem a munkát, hazánkban mondhatni teljesen ismeretlen, nem láttam szükségét annak, hogy a magyar jog elemzésén túl összehasonlító jelleggel - még Kelet-Európai régióban sem gondolkozva - bevonjak más országokat. Jövőbeni célként ez megfordul a fejemben, azonban jelen értekezés egy bevezető missziójú munka, azzal, hogy a terület tengerentúlon klasszikusnak számító szerzői gondolatait ismerteti meg; mint Ann Scales, Clare Dalton, Deborah Rhode, Martha Minow, Robin West, Catherine Bartlett, Rosemary Hunter, Joanne Conaghan vagy Judith Baer. Ezen feminista és egyben joggal is foglalkozó szerzők műveiben rengeteg koncepció, elgondolás, összefüggés van, ami a jognak a feminizmus hatására lehetségessé váló újszerű olvasatát mutatja. A kutatással célokom az, hogy új perspektívát adjak a magyar joggyakorlat elemzéséhez ezen minták bemutatásával.

A joggyakorlat elemzéshez a kutatási hipotézisem az volt, hogy a jogalkalmazók maguk is alkalmazzák, illetve ezáltal működtetik az össztársadalmi szinten rögzült sémákat a nemekről, a tradicionális nemi szerepekről. Az elvárások különbözősége nemi alapon kézzel fogható egy-egy bírósági eljárásban lezajló szituációban, a nemi szerepek kikristályosodnak és

¹ „'socio-legal' study”

² A gender számomra az elemzés szempontjából és praktikus okokból a női és férfi társadalmi nemet jelenti értelmezésemben – ami a biológiai nemnél egy tágabb kontextust jelölve mindazt jelöli, ami a nőnek, ill. férfinak lenni kategóriába sorolható – és egymáshoz való viszonyukban, vagyis nem kizárólagos és esszenciális identitás kategóriaként használom őket. A gender-hez tartozó különféle identitás csoportokra, létüket természetesen nyugtázva, az írás nem tér ki.

³ „through gender/feminist lens”

⁴ „gender neutrality”

⁵ „gender-blind”

bebetonozódnak a jogi diskurzusban, jogi nyelvezetben, a jogot működtető intézmények szereplőinek kommunikációjában. Ennek eredményeképpen pedig számos hátrány éri a nőket, amikre szükséges rámutatni. Ehelyütt csak néhányat említenék meg: a nőket ért sérelmek bagatellizálása, kétségbe vonása, átnevezése, áldozathibáztató attitűd. Empirikus vizsgálódás szükséges azonban ahhoz, hogy állítani lehessen; a tradicionális nemi szerepekről való sematikus gondolkodás a bíróságokon, a bírák, az eljárás egyéb résztvevői gondolkodásában rendre felbukkannak; néhol nyomokban, néhol teljes meggyőződéssel, néhol automatikusan, néhol reflex-szerűen.

Dolgozatom középpontjában tehát a nemek viszonylatában a joggyakorlatban felismerhető megítélésbeni különbségek, elfogultságok, és az ezek hatására alkalmazott jogtechnikai eszközök, bírói döntések állnak.

A disszertáció célja a feminista perspektívájú jog(gyakorlat) elemzés, feminista jogelmélet értelmezési kereteinek, szerzőinek, módszereinek bemutatása, valamint egy konkrét feminista jogászai módszer (ítélet(át)írás) szellemében a magyar joggyakorlat egy kis szeletének elemzése.

A dolgozat ily módon egyrészt ahhoz járul hozzá, hogy a feminista kutatások világában a jogi jelenlét tovább erősödjön, másrészt, hogy a jogtudomány területén a gender, a társadalmi nem, mint hasznos és értékes elemzési kategória, valamint a feminista perspektíva és módszerek alkalmazhatósága (el)ismertté váljon.

A vizsgált kérdések létjogosultsága

Magyarországon a 'nőkkel szembeni erőszak' területe, a nemzetközi standardokhoz mérve, jogi és közpolitikai szempontból sem egy kiforrott, konzisztens szakpolitikai, jogpolitikai terület. A probléma társadalmi súlya rendre megmutatkozik a különféle nemzetközi felmérésekben, illetve a hazai bűnügyi statisztikában, azonban közpolitikai szinten a téma bagatellizálva van. Az értekezés III. fejezetében részletesen kifejtem az ide vonatkozó adatokat és tényeket.

A 'nőkkel szembeni erőszak' kérdéskörében nagyon fontos a jogi szabályozó eszközökről beszélni, a jogról, mint norma és értékközvetítő közeg, ami köztudomást informál, és az egyéni elkövetők visszatartásában is óriási szerepe van. Ugyanolyan fontos a jogalkalmazókról, jelen esetben, a disszertációban a bírókról beszélni.

Az értekezés valós képet tár a döntéshozók és más érdeklődő elé, hogyan kezeli ma Magyarországon egy ad hoc módon kiragadott bíróság a nőket bántalmazó kapcsolatban ért sérelmeket. Nyilvánvalóan nem reprezentatív kutatásról beszélünk. A kvalitatív módszernek köszönhetően azonban mély látlelet, amit kapunk a dolgozattól.

A bírói munka nyilvános, az igazságszolgáltatás hatékony és megbízható működése közérdek, mindannyiunk érdekében áll. A monitoring tevékenység lehetséges és szükséges, állampolgári jogunk. A bírók munkájának minősége rendkívül fontos, hiszen direkt kihatása van az egyéni életutakra és közvéleményformáló ereje is van. Megítélésem szerint, minden munka, ami betekintést nyújt ebbe a zárt világba, hasznos és üdvözlendő.

II. A kutatás módszertana és az elemzés alapját képező források kiválasztásának szempontjai

Munkám során az értekezés II.2. fejezetében kifejtett metodológia alapján az elemzésben tudatosan felteszem a női kérdést; a diskurzusba igyekszem csatornázni a női tapasztalatot, amivel jellemzően kiegészítem adott ügy kontextusát, a történeti tényállást; az érvelési rendszeremben különös hangsúlyt fektetek a jelentéktelennek tűnő részletekre, okokra, indokokra, igyekszem a konkrétból kiindulni és nem az absztraktból; reflektálni próbálok a tudás eredetére, keresem a sztereotíp megfogalmazásokat és következtetéseket, rá kívánok mutatni a nemek közötti kettős mércére. Tehát általánosságban feminista jogi kutatások nyomdokain haladva fejtem ki kritikám.

Ahhoz, hogy az általam elsődleges forrásként használt ítéletek szövegeiből következtetéseket vonhassak le a jog nemekhez való viszonyulásának tárgyában, hogy fel tudjam fejteni a feministák által aggályosnak tartott gyakorlatokat, megnevezem a dilemmákat, ahhoz a szövegeket kutatóként ún. „close reading” technikával⁶, kvalitatív szöveg-, és tartalomelemzési módszerrel közelítem meg. Ez a módszer a kritikai diskurzelemzés. Mivel a szövegek, amelyekkel dolgozok, sajátos szövegek, a jog világának produktumai; ítéletek, módomban áll egy olyan módszerhez is kapcsolódni, amit a feminista jogkritika sajátjaként kezel; a feminista ítélet(át)írás módszeréhez. Ennek gyakorlata útmutatóul szolgál ahhoz, hogyan érdemes diskurzuselemzést végezni ítéletek szövegeiben, hiszen az átírás során a klasszikusan semlegesnek gondolt (és akként beállított), elfogulatlan és pártatlan bírói munka mítoszának eloszlatása zajlik. Annak feltárása, hogyan kerülnek bizonyos diskurzusok, hogyan rögzülnek egyes értelmezési keretek a jogi szövegekbe a bírók ítélkezési tevékenysége során, által. A jogesetek elemzése kapcsán tehát mondhatni a két módszert ötvözöm; a kritikai diskurzuselemzést feminista perspektívából végzem, és oly módon, ahogyan feminista jogászok bírók által alkotott jogi szövegekhez viszonyulnak az ítéletátírási projekteknél.

Az angolszász eredetű feminista jogi szakirodalom

Az európai jogi kultúráról általában elmondhatjuk, hogy hiányzik a jog realista, szociológiai jellegű vizsgálatának hagyománya. Nem találni olyan szerzőt, akihez lehetne kapcsolódni, ily módon fordultam kutatóként olyan angol-amerikai szerzők és elgondolásaik felé, akik munkáikkal megalapozhatnak egy jogról való, jogpozitivizmus merevségén, keretein továbblépő diskurzust. Esetemben az empirikus anyag természete, a vizsgálódás során felmerülő kutatási problematikák önmagukban jelzik a szükségét arra, hogy az értelmezési keret és hozzá a módszerek is kinyíljanak. Ahogyan az angolszász feminista szerzők felé fordulok és elgondolásaikat hasznosítom, tekinthető egyfajta 'szükségszülte' tudományos adaptációs folyamatnak is, mivel nincs, amihez visszanyúlhatnék, amihez kapcsolódhatnék Európában, Magyarországon.

⁶ Magyar nyelvre fordítva „alapos olvasás”-ként hivatkozzák, leginkább az irodalomtudományban találkozhatunk vele

A legnagyobb elméleti dilemmám a dolgozat megalapozását tekintve az volt, hogy milyen módon, hogyan lehet a *'feminist legal thought'*/*'feminist jurisprudence'* eredetileg angolszász, bírák által fejlesztett precedensjoggal dolgozó, valamint az amerikai liberális jogfelfogás ellenében kialakult, azt krizitáló jogelméleti iskola, joggyakorlat-elemzési sémák összességét egy teljesen más jogi környezetben értelmezni. Azzal, hogy feministának vallom magam, szakmámban és magánéletemben is elköteleződve a nemek közötti, az élet minden területére kiterjedő egyenlőség megvalósítása mellett, átugorhatom –e ezt a nem csekély különbséget? Fontosnak tartom leszögezni, hogy a feminista szemléletű jogértelmezés, joggyakorlatot elemző kritika számára nyilvánvalóan az a tény, hogy tekintélyes szakirodalma mindeközéig javarészt angolszász jogrendszerek viszonylatában fejlődött ki, nem hathat korlátozólag, vagyis, hogy emiatt kontinentális jogrendszerekre ne lehetne alkalmazni. Nyilvánvalóan a történeti, társadalmi környezet teljesen más, a jogelméleti megközelítések, a jogtechnikai eljárások mind-mind különböznek, azonban az efféle munka mögötti inspiráció magva azonos. Ezzel nem azt állítom, hogy létezik egyfajta államokon, kontinenseken, jogrendszereken átívelő univerzális feminista nézőpont – amit napjaink feministájaként a legnagyobb vehemenciával tagadnék, illetve igyekeznék megragadni az alkalmat arra, hogy elmagyarázzam, a feministák ma már nem gondolják azt⁷, hogy ilyen létezne és legitimitása volna –, aminek köszönhetően automatikusan tudom alkalmazni a tengerentúli kutatók tudományos felismeréseit, módszereit, hiszen „elég” feministának vallanom magam. Nem erről van szó. Én abban a helyzetben, kutatói pozícióban vagyok, hogy rálátok arra a fejlődésre, amit az angol-amerikai feminista jogkritikusok munkássága mutat; világosan látom, hogy bírálatukat milyen célok érdekében és harcaikat milyen értelmezési kerettel szemben vívták. Kirajzolódik előttem az a fajta jogértelmezés, mögöttes filozófiai beállítódás, továbbá az ennek eszköztárában álló doktrínák, jogintézmények, amiket igyekeztek leleplezni, egy újfajta nézőpontból rájuk világítani azzal a szándékkal, hogy megindulhasson egyfajta változás. Munkájuk nem önmagáért való vállalkozás, céljuk a nemek közötti szubsztantív egyenlőség biztosítása a jog világában is. A nemek közötti egyensúlytalanság, a súlytalanság a női oldalon, a hierarchia a férfiak javára, a jogban rejlő hatalmi potenciál felismerése és felmutatása a mozgatórugó és egyben az ellenállás terepe, amin keresztül az egyensúly helyreállítható. Az eltolódás mögött történeti tények állnak; az egyik nem évszázados kizárásával a jog területéről nem meglepő módon egy férfiak alkotta világgá vált. A feminista kritika elsősorban egy férfi-központú, férfi tapasztalaton alapuló jogfelfogással szemben alakult ki. Tehát ebből a szempontból az a tény, hogy angolszász vagy kontinentális jogrendszerekről beszélünk, nem releváns. Elméletben tehát, ebből a közös tapasztalásból, a rendszerszinten, hosszú évek során megélt alulrepresentáltságából, az elhallgatott női hangokat felszínre hozni kívánó attitűdből származik a közösség. A differencia pedig a nyilvánvalóan különböző jogi környezetből (a legszélesebb kontextuális értelemben) adódik.

⁷ Habár voltak olyan kezdeti elgondolások, hogy létezhet. Az általánosítás, egységes tapasztalatok megnevezése és azokra való hivatkozás, mint stratégia, a mai napig hasznosnak bizonyulhat egyes szituációkban és szükséges is lehet.

A Feminist Writing Project módszer

Sokáig kutattam egy olyan feminista módszer után, ami plasztikusan láttatni képes a jogot bíráló feminista elméleti meglátások gyakorlatban való alkalmazásának lehetőségét. Másképpen megfogalmazva, hogy az, amiről tanulmányok beszélnek, hogyan lesz valóság; a sok „kellett volna”, „hogyan lehetne másképp hozzáállni, értelmezni, dönteni”. Hogyan tudnám a magyar jogot szisztematikusan elemezni feminista felismerésekkel a fejemben. A *Feminist Judgment Writing Project* (továbbiakban: FJP) hozta a megoldást. Ezekben a már több országban is otthonra talált projektekben (Kanada, Egyesült Királyság, Ausztrália, Írország, Skócia, India⁸) feminista jogi szakértők már lezárt, jelentős (jellemzően szimbolikus) ügyeket vesznek elő és a jogeseteket lezáró ítéleteket átírják, alkalmazkodva az ítéletírás szakmai követelményeihez, eljárási szabályaihoz, a döntés idejében hatályos anyagi jogszabályokhoz, azonban feminista elméleti és gyakorlati háttértudással, elköteleződéssel. Arra szándékoznak rávilágítani, hogy többféle bírói olvasat létezik, és lehet más az érvelés, sőt a döntés is annak függvényében, ki hozza meg azt a döntést és milyen háttértudása, ismerete van. Megmutatják, hogy mindez egy jogi szakszövegben életre is kelhet; tükröt mutatva az eredetinek, és ezzel együtt a kizárólagosság, megkérdőjelezhetetlenség mítoszának. Átalakulhat az alapeset történeti rekonstruálása, esetleg a jogi minősítés és büntetés kiszabás is változhat. Munkám során az Egyesült Királyságban megvalósított projektet vizsgáltam behatóan, annak záró kötetét használtam egyik fő forrásként.

Patent Egyesület Bírósági Monitorozó Projektje

Az egyesület munkájában elkötelezetten vallja, hogy a demokrácia jegyében szükséges, hogy láthatóvá váljon és bírálható legyen a bírói munka. A jogsegélyt nyújtó szervezet sokévi tapasztalata az, hogy családon belüli erőszak területén nagyon sok esetben a bíróságok felkészületlenek, következtelenek, aggályosan viselkednek a sok esetben traumatizált sértettek esetében és súlyos károkat képesek okozni nők (és adott esetben gyermekeik) életében szakmaiatlan hozzáállásukkal és döntéseikkel. Az ebből a felismerésből táplálkozó projektjüknek magam is résztvevője voltam önkéntes monitorozóként. A munka során nőekkel szembeni erőszak területére tartozó polgári és büntető ügyeket látogattunk, és a tárgyalótermi tapasztalatokról készítettünk feljegyzéseket. Ebben a vállalkozásban a beszéden, az elhangzottakon, a megtapasztalt attitűdökön, magatartásformákon volt a hangsúly. Én annyiban léptem tovább, felhasználva az itt szerzett tapasztalataimat (és tudomásomat egyes fontos ügyekről, amiket a dolgozatban részletesen elemzek), hogy a hangsúlyt az eljárást lezáró döntéseket megtestesítő ítéletekre és az alkalmazott jogszabályokra tettem át.

Kritikai diskurzuselemzés

A diskurzuselemzés egy olyan metódus, mivel képes rámutatni a jogi gondolkodás szociológiai aspektusaira, ami a nemek és társadalmi nemek kérdését láthatóvá képes tenni. A jogi szövegekben nem könnyű azonosítani a diskurzusokat, azonban a feminista elméletek általánosságban egy olyan elméleti keretet nyújtanak, amik lehetővé teszik ezt. NIEMI-

⁸ lsd. <https://www.kent.ac.uk/law/fjp/index.html> ; <https://www.sfjp.law.ed.ac.uk/judges/> ; <http://www.feministjudging.ie/> ; <https://fjpinidia.wixsite.com/fjpi/call-for-papers>

KIESILAINEN– HONKATUKIA– RUUSKANEN⁹ szerint a jogtudomány és a diskurzus elemzés között sok közös vonás van, mindkettő szövegek értelmezésén, jelentésük feltárásán munkálkodik, és talán abban is közösek, hogy azt gondolják, a szövegeknek a szerzőjüktől függetlenül is van életük. A diskurzuselemzés arra fókuszál, a jelentés hogyan konstruálódik a nyelvi kifejeződés által, ily módon a diskurzus az abban résztvevőktől függetlenül kerül elemzésre. A jelentések nem szükségszerűen és nem is általában azt tükrözik, amiket a résztvevők szándékoznak közvetíteni. Skandináv kollegáim azt sem hallgatják el, hogy a diskurzuselemzés a források általános jogi olvasatával nagy kontrasztot is mutat, különösen a kontinentális civiljogi hagyományban, ahol a jogászok a jog szisztematikusan koherens értelmezését keresik. A diskurzuselemzés egymásnak ellentmondó diskurzusokat azonosít, nem tud hozzájárulni a jog elméleti tanulmányozásához, ami a jogértelmezés hagyományos formáin alapul. Ráadásul az általánosan elfogadott jogértelmezési lehetőségeket provokálja azzal, hogy kritikusan elemzi és feltárja a mögöttes koncepciókat és a magától értetődő feltételezéseket. A konstrukcionista olvasatok nem a jogi dogmatikát kifogásolják a jog minél helyesebb értelmezése iránt kutatva, hanem azzal foglalkoznak, hogy a kulturális és társadalmi értékek hogyan rekonstruálódnak a jogértelmezésekben és jogi koncepciókban.

A módszer szövegek ún. alapos olvasatán alapul, érveket generál az anyag nyelvhasználatára alapozva; a jelentések létrejöttének vizsgálatával foglalkozik, azzal a folyamattal, ahogyan a társadalmi jelentések termelődnek. Mivel a jelentés nem egy fix kategória; vitatható, megtámadható, és mindig nyitott alternatív olvasatra, így annak a kutatónak, aki ezt a módszert választja, szükséges, hogy nyitott legyen mások kritikai meglátásaira saját elgondolásaival kapcsolatban. Célja az lehet, hogy olvasói figyelmébe egy meggyőző olvasatot ajánljon, amelynek hasznosságáról, érvényességéről ő maga meg van győződve. Ez egy reflexív módszer, ahol a saját előfeltevéseimet is folyamatosan felülvizsgálom, kritikusan vizsgálom a vizsgálódás egész folyamatát, annak a kutatás eredményeire gyakorolt hatását.

A módszer gyakorlati alkalmazásában rejlő lehetőségeket Fran Tonkiss írásán¹⁰ keresztül mutattam be, akinek olvasatában mindez egy folyékony, magyarázó jellegű folyamat, ami szövegek közeli olvasatán alapul. Van benne egyfajta elköteleződés, hogy kihívja a mainstream tudást és a magától értetődő feltevéseket boncolgassa a társadalmi életéről¹¹. A szövegben rejlő információ kinyerésén van a hangsúly, nem az elemzett szövegek száma a fontos, hiszen a módszerrel nem egy reprezentatív áttekintés a cél, hanem pl. bemutatni, hogy bizonyos attitűdök hogyan jelennek meg, alakulnak át, hogyan reprodukálódnak és legitimálódnak a nyelvhasználaton keresztül. A diskurzuselemzés során nem az a cél, hogy némi általános elgondolással álljunk elő, ami arról mond valamit, hogy a szövegnek mi 'állhatott szándékában'. A szöveg összességében való diszkurzív hatása ad egy olyan keretet,

⁹ NIEMI-KIESILAINEN, Johanna – HONKATUKIA, Päivi – RUUSKANEN, Minna (2007) *Legal Texts as Discourses*. In SVENSSON, GUNNARSSON and DAVIES M. (eds) *Exploiting the Limits of Law. Swedish feminism and the challenge to pessimism*. Ashgate. Aldershot, 75. oldal

¹⁰ TONKISS, Fran (2004) *Analysing discourse*. In SEALE, Clive (ed) *Reseraching Society and Culture*, SAGE: London (245-260)

¹¹ TONKISS: *Analysing discourse*, 249. oldal

amin belül rá lehet látni annak logikátlan mozzanataira, belső mechanizmusaira és a láthatatlan értelmező technikákra¹².

III. Az értekezés szerkezeti felépítése

A dolgozat hat nagy fejezetből áll, a *'Kutatói pozicionálás és értelmezési keretek'* (I.), ill. az *'Összegzés'* (VI.) elnevezésű fejezet fogja keretbe a két nagy szerkezeti egységet (II. - III.-IV., ill. V.), ami egy elméleti bevezető jellegű rész, és az ennek alapján elvégzett joggyakorlat elemzés.

'Kutatói pozicionálás és értelmezési keretek' (I.)

Az értelmezési keretről a tézisfüzet legelső részében részletesen írtam, ehelyütt még kiemelném, hogy korábban anti-diszkriminációs joggal foglalkozó szakemberként szexuális zaklatást panaszoló kérelmekkel foglalkoztam, amelyek vizsgálatának hatására fordultam a társadalmi nemek tudománya¹³ felé. Az a komplexitás-élmény, ami ennek a sajátos fókuszának, valamint az interdiszciplinaritásnak, az interszekcionalitásnak, az önreflexiónak, a kritikai hozzáállásnak köszönhető, kutatói motivációként kísérte végig az értekezés kialakulásának folyamatát.

'Jogi feminizmus – Feminizmus a Jogban' (II.)

A kutatás hipotézisének felállításában az általam feldolgozott és bemutatásra került angolszász szakirodalom volt segítségemre. Ennek következtében dolgozatom első nagy szerkezeti egysége egy elméleti jellegű, bevezető munka a feminista jogértelmezés, jog világát elemző feminista kritika mikéntjéről, képviselőiről, kialakulásáról, legfontosabb módszereiről, dilemmáiról.

'Feminista jogelmélet' címszó alatt első ízben összegyűjtöttem, hogy mi jellemzi ezt a tudományos mezőnek is címkézhető területet, majd foglalkoztam az 'intézményesülés' kérdésével, vagyis azzal, hogy tekinthető-e önálló, független tudományágnak és azzal is, hogy milyen fejlődési útról, történeti hullámokról beszélhetünk az újabb és újabb elméletek, szerzők felbukkanásával. Kitértem két fontos kulcscatagóriára, amik a feminista jogértelmezés fontos elemei; a nem/gender kategória értelmezési lehetőségei, valamint a nem-semleges jogalanyiség problémaköre.

'Feminista jogi metodológia' címszó alatt a szakterület elismert szerzői útmutatása alapján egy képet állítottam össze arról, hogyan kell elképzelni egy feminista elköteleződéssel végzett jogi elemzést, milyen módszerekkel és eszközökkel élnek a kutatók ezen a területen. Egy

¹² „discourse analysis is not centrally concerned with 'some general idea that seems to be intended' by a text (Potter and Wetherell, 1987:168), it is good research practice to aim be 'faithful' to a text's overall meaning, even when analysing its detail. Indeed, the overall discursive effect of a text provides a framework in which to consider its inconsistencies, internal workings and small strategies of meaning” TONKISS: Analysing discourse, 253. oldal

¹³ 'gender studies'

módszert kiemeltem, és részletesen bemutatok; ez a 'Feminist Judgment Writing', mivel ennek hatására alakítottam ki saját kutatási-elemzési módszerem.

Nőkkel szembeni erőszak, mint közpolitikai és jogalkotási tárgy Magyarországon (III.)

A fejezet célja az, hogy mielőtt a magyar bíróságok joggyakorlatának kvalitatív elemzésébe kezdenék, az olvasó megismerkedjen a hazai és nemzetközi aktuális közpolitikai, ill. szabályozási közeggel az értekezés tárgyául választott 'nőkkel szembeni erőszak' témakörében. Fontos a témakört elhelyezni az emberi jogok palettáján, az anti-diszkrimináció, azon belül a nemi egyenlőség tágabb fogalomkörében. A fejezetben kitérek Magyarország nemzetközi közjogi vállalásaira a témában, rámutatok a hiányosságokra és inkonzisztenciára a közpolitikai elgondolásokban, a jogszabályok megalkotása során, ill. az intézményrendszer alakításában. A hazai nőmozgalom szerepéről is írok (annál is inkább, mivel az értekezés elemző részében szereplő ítéletekhez az egyik fontos szereplő, a Patent Egyesület projektjének köszönhetően jutottam el), arról a politikai potenciálról és társadalmi hasznosságról, ami tevékenységükben rejlik, valamint a velük szemben kialakult állami elzárkózásról is.

(Büntető)Ítéletírás, mint mesterség Magyarországon (IV.)

Szükségnek tartottam, mivel az elemzésben ítéleteket elemzek és a bírók ítéletírói munkáját vonom kritika alá, hogy az ítélezés - különösen az ítélet szövegének megírása - folyamatáról, annak technikájára kitérjek a hazai jogi szakirodalomban fellelhető források alapján.

Ebben a fejezetben olyan írásokat mutattam be magyar szerzőktől, amik a határozatszerkesztési folyamatról, a bírók előtt álló kihívásokról, a velük szemben támasztott elvárásokról szolgálnak információval. Kifejezetten a gyakorlati életben előforduló problémákról, mindennapi bírói ítéletszerkesztési, ítéletírási munkafolyamatot tárgyaló írásokat kerestem. Külön kezeltem az alakíságot, formaiságot illető, illetve az érdemi szerkesztésre, az esszenciára vonatkozó irodalmat. Tapasztalatom az, hogy nagyon kevés a forrás és az általam keresett mesterségbeli fogásokra való utalás elenyésző. Kiemeltem a bírói narratíva és a köztudomású tények terepét, mint olyan ingoványos területek, amikben megvan a potenciál az önkényes eljárásra, a hiedelmek, elfogultságok jog világába történő becsatornázására.

A magyar ítélezési gyakorlat feminista kritikája: nőkkel szembeni erőszak a bíróságon (V.)

Ez a fejezet az empirikus vizsgálódás maga, amivel a hipotézist teszteltem, vagyis egy képet fest arról, hogy ma Magyarországon a bíróságokon mennyire és milyen mértékben, ill. milyen minőségben vannak jelen a nemek viszonylatában felismerhető megítélésbeni különbségek, elfogultságok, és az ezek hatására alkalmazott jogtechnikai eszközök, megoldások.

Bevezetésként bemutattam a Patent Egyesület Bíróságfigyelő Monitorozó Programját, annak célkitűzéseit, metodikáját, eredményeit, mivel a projektben való önkéntes vállalásom eredményeként választottam ki azt az öt ítéletet, illetve ügyet, amit kvalitatív módszerekkel elemeztem a későbbiekben. Az elemzés jogi elemzés, kritikai, feminista perspektívájú és kísérleti jellegű.

IV. Az értekezés következtetéseinek rövid összefoglalása, ill. a kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

A gender szempontú/feminista perspektívájú joggyakorlat-elemzés a hazai, joggal kapcsolatos kutatások sorában mondhatni kísérletező, úttörő jellegű. Vállalkozásom arra irányul, hogy feltárja, a külföldi szakirodalomban és kutatásban (elsősorban angolszász) 'feminist jurisprudence'-ként, vagy 'feminist legal theory'-ként ismert tudományterület tudását hogyan lehet a magyar joggyakorlat elemzésekor hasznosítani, különösen a bírósági jogalkalmazás elemzésére. Munkámat útkeresés jellemzi, a megfelelő témák és az azokkal adekvát módszerek felkutatásának igénye.

Következtetések

Az általam kiválasztott jogesetek megítélésem szerint tökéletesen rámutatnak arra, hogy van jelentősége annak, hogy a jogalkalmazók mit gondolnak a gender-ről, a gender viszonyokról. A jogban pedig megvannak az eszközök arra, hogy mindezeknek érvényt is szerezzenek. Arra is látunk példát, hogyan lehet a jog nyelvére, egyes jogtechnikai eszközökkel lefordítani ezeket az elgondolásokat, feltevéseket. Arra is látunk példát, hogyan vannak ezek rögzülve quasi a szokásjogban, az írott jogban egyaránt.

A jogesetek elemzését követően a nőkkel szembeni erőszak bírói értelmezési kerete kétféle diskurzusban tűnik megjelenni. A *negatív példa*, amikor a bíróság egyfajta áldozathibáztató attitűddel az áldozat ún. közrehatását igyekszik bizonygatni az általa elszenvedett erőszakos cselekmény létrejöttében. Amikor a felelősséget quasi igyekszik megosztani a felek között, ahelyett, hogy kizárólagosan az elkövetőt vonná felelősségre. Ebben a megközelítésben a nőknek és férfiaknak merev, hagyományos, "klasszikus" nemi szerepei vannak és ezeknek köszönhetően elvárásoknak kell megfelelniük. A határátlépőket szigorúan büntetik. Az általam hivatkozott jogesetek alapján a nőknek nem tanácsos (kifejezetten egyedül) egy férfitársasághoz csatlakozniuk, hiszen ezzel bajba sodorják magukat (amiről azután maguk tehetnek), és vállalniuk kell a következményeket. Amennyiben "odamennek", együtt szórakoznak, vagy korábban/rendszeresen "engednek", ne érje meglepetésként őket egy esetleges támadás, szexuális természetű visszaélés. Ha a péceli elszegényedett asszony nemet mond a 'hitelért-szex' ajánlatra, akkor a férfi ma is köztünk volna. Ha a nyíregyházi kislány nem megy fel egyedül a fiúk lakására, akkor nem erőszakolják meg. Ha a debreceni fiatal lány nem ugrik be éjjel a laktanya kerítésén, nem fognak fegyvert rá és nem erőszakolják meg. Ha Jade nem fenyegetőzik a nálánál kétszer akkora férjénél, hogy elhagyja, akkor még ma is élne. Ha a McGlynn jogeset áldozata nem létesít szexuális kapcsolatot három héttel megerőszakolása előtt támadójával, akkor nem volna akadály, hogy megállapítsák, valóban nemi erőszak történt. Van jogeset, aminek során konkrétan kimondásra kerül, nem csupán a fenti burkolt áldozathibáztató mantrákon átszűrve, hogy amennyiben egy nő erkölcsös, a testét soha nem bocsátaná áruba, hiszen ez saját maga lealacsonyítása volna. Elképzelhetetlen az, hogy passzivitásában, sorsának áldozataként aktív cselekvőként lép fel és a korlátozott lehetőségeivel élni tud kényszer hatása alatt is. Továbbá ezáltal marad magyarázat nélkül marad, hogy a kényszerhelyzetben szexuális szolgáltatásra való felhívás egy kényszerítési

cselekmény, nem egy férfi hálaajándéka az általa kiszemelt nőnek, hanem a hatalom kiélésének eszköze. Marad a nő erkölcsének sárba tiprása, személyiségének degradálása, ezzel párhuzamosan a köztisztelőben álló férfi hős szerepében való elképzelése. A *pozitív példa*, amikor a nemek viszonyáról kizárólag az adott ügy összes körülményére, a rendelkezésre álló tényekre támaszkodva ítélik. Amikor képesek sztereotípiáktól mentesen a felek közötti viszonyt kontextusában látni, felismerni a hatalmi viszonyokat, azaz rálátni a függőségi viszonyokra, és nem ragaszkodni a felek egyenrangúságának mítoszához. Bántalmazó kapcsolatokról jelentős szakirodalom érhető el, aminek egyik alapvetése a felek közötti hatalmi egyensúly felborulása, rendre a nők hátrányára. Ily módon a felelősség megállapításánál sincs szükség arra, hogy mindenképpen osztozzanak abban.

Természetesen tudatában vagyok annak, hogy mennyiségben jóval több ítélet kvalitatív elemzésére volna szükség, mivel hiszem, hogy a gyakorlat feltárásával jönne elő még több nemi alapú elfogultság következtében létező gyakorlat, jogintézmény. Mint ahogyan a dolgozatban problematikusként lett megnevezve a szerelemföltés, a köztisztelőben álló férfi mítosza, a jogos védelem alkalmazásának férfi tapasztalaton alapuló rutinja, a sértetti közrehatás értékelése a szexuális önrendelkezést sértő esetekben, az erős felindulás esetében a társadalmilag elfogadott indokok körének értelmezése. A sor, attól tartok; folytatódna. Továbbá fontos lenne nem csupán a büntetőjog területén vizsgálni, és nem visszatérő módon a nőkkel szembeni erőszakot elemezni.

Hasznosíthatóság

A dolgozat fontos hozadéknak tartom, hogy képes egyfajta pillanatképet nyújtani a jogalkalmazók nemekről/nemi szerepekről való gondolkozásáról, berögződéseiről, valamint ezek szerepéről a döntéshozatalban, a jogi eljárások folyamatában zajló kommunikációban, viselkedési normákban és formákban. Igyekszik megmutatni, hogy a jogszabályok nyelvtani értelmezésén túl a jogalkalmazói fejekben milyen gondolatok vannak a nemekkel kapcsolatban, amik „aktivizálják” a jogértelmezést, ill. befolyásolják a hozzáállást/elvárásokat az eljárás résztvevőivel szemben, illetve magát a döntést is.

Ezen gondolatok súlyánál fogva dolgozatommal amellet érvelek, hogy a magyar jogászképzésben szükséges olyan képzési modul bevezetése, ami foglalkozik gender kérdésekkel, a jog és a gender összefonódása mentén értelmezhető, mindennapokat érintő jogkérdések megvitatásával. Lehetőséget és alkalmat leginkább az oktatásban látok arra, hogy a nemekről szóló berögződések alakuljanak, „finomhangolódjanak”, illetve a jövő potenciális jogalkalmazói megtanulhassák az önreflexió fontosságát és technikáját, amivel éberén tudnak reagálni saját elfogultságaikra. Ezen túlmenően a joghallgatók számára a dolgozatban feldolgozott feminista elméletek és módszerek képesek egyfajta kritikai viszonyulást átadni, amivel sokkal tudatosabban képesek a jogi eszközökhöz, a jogászai gondolkodásmódhoz, a jogszabályok betűjéhez viszonyulni. Ezekkel a munkákkal megismerkednek a jog emberi arcával, és a társadalmi kontextus elhagyhatatlan hatásaival.

A dolgozat elemző része bírák számára is hasznos lehet, mivel egy teljesen friss, szokatlan nézőpontból enged rálátást az ítéletalkotás gondolati folyamataira. Ez a fajta megközelítés lehetőséget nyújt arra, hogy rálásson az elfogultságaikra (ami gender viszonylatban eléggé

markánsan kimutatható), ezáltal ráésméljenek az önreflexió, az állandó önvizsgálat szükségére. Ezen felismerések és rálátások a joggyakorlat összes szereplője számára hasznosnak tűnnek.

Az értekezés egyfajta magyarázattal szolgálhat azok számára, akik úgy érzik, hogy rendre „alulmaradnak” a bíróságokon, a jogi vitákban, ez már egyfajta közösségi élményük is lehet. Rámutat okokra, összefüggésekre, amik rendszerszintű problémák, és nem az egyén „hibájából” alakulnak úgy, ahogy. Az írás társadalmi kontextusba helyezi a jogi folyamatokat és betekintést nyújt a bíróságok elefántcsonttornyába.

V. A PhD értekezés témakörében a szerzőtől megjelent publikációk

- KRIZSAN, Andrea – SEBESTYEN, Andrea (2019) Politicizing gender equality and women’s movement reactions to it in Hungary. In KRIZSAN, Andrea and ROGGE BAND, Conny (eds.) Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A comparative agenda, Central European University, CPS Books, Budapest (78-120)
- Az Isztambuli Egyezmény alapelvei. Válaszképpen Gyöngyösi Zoltán tanulmányára. Közjogi Szemle 2018/2
- Az abortuszról és a jogi feminizmusról. Állam-és Jogtudomány 2018 Vol. LIX. No.1.
- Beszéljünk a “jogi értelemben véve is” szexuális zaklatásról. Fundamentum Emberi Jogi Folyóirat 2018. január/február
- A szexuális zaklatásról a nyílt légtérű munkahelyeken. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat 2015. December
- Feljegyzések egy (alapvetően) emberölési tárgyalás margójára. A nőekkel szembeni erőszak felszámolásáról szóló világnap alkalmából. ArsBoni 2015. November 25.
- Kísérlet feminista jogelmélet(ek) magyar joggyakorlatra történő alkalmazására Jogi Tanulmányok (ELTE) 2014. Június 13.
- A nőekkel szembeni erőszak felszámolásáért. TransHumana 3. 2014. Április (7-9. oldal)
- Férfiak és nők a munka világában. Szexuális zaklatás a munkahelyen. Humana 2011. Október 11.

Andrea Sebestyén

Gendered judgments: Legal Feminist Perspectives on Judicial decision-making. Hungarian 'violence against women' cases

DISSERTATION THESIS

Supervisor:

Zoltán Fleck

head of department, professor

Budapest, 2019

I. The area examined; foundations and arguments. Summary of research objectives, and the justification of the questions studied

The topic and approach of research

This endeavor is a socio-legal study examining law as a social construct from a special approach: that of gender.¹⁴ I approach my research material through a ‘gender/feminist lens’, that is, foregrounding its gender aspects, and study it through this special filter. (In this paper I use ‘feminist’ and ‘gender’ perspectives as synonyms.)

My dissertation is a critical feminist legal analysis, which tries to question the myth of the gender neutrality of law by pointing out the naturalized and therefore hidden gender implications embedded in legal practice. Carol Smart claims that the task of feminism is to deconstruct naturalistic, gender-blind discourses. This is what I as a feminist legal researcher do within the world of law.

The special focus of my research is the critique of legal measures and court practices in the area of violence against women; a study of criminal judgments and judgment writing in contemporary Hungary. As the area I work in is virtually unknown in Hungary, I felt no need to include a comparison with other – even Eastern European – countries. This could be a future goal, but this paper has an introductory mission by bringing into the Hungarian context the works of authors who are classics in this field overseas, such as Ann Scales, Clare Dalton, Deborah Rhode, Martha Minow, Robin West, Catherine Bartlett, Rosemary Hunter, Joanne Conaghan and Judith Baer. These feminist legal scholars introduce several concepts, ideas and connections that make possible a new reading of the law resulting from feminism. My research objective is to give a new perspective to the analysis of Hungarian legal practice by showing these models.

My research hypothesis for analyzing legal practice was that legal practitioners apply and thereby perpetuate the socially embedded schemas about gender and traditional gender roles. The different gender expectations can be uncovered in situations during the legal procedure, gender roles are crystallized and stabilized in legal discourses, language use, and the communication of actors in legal institutions. As a result, women suffer several disadvantages, which are important to point out. Here I would only mention a few of these: trivializing the harm suffered by women, questioning or renaming it, blaming the victim.

An empirical research is necessary to prove that schematic thinking about gender roles surface from time to time in court, in the minds of judges and other participants of the legal procedure – sometimes in traces, sometimes as deeply felt convictions, sometimes automatically, sometimes as reflexes.

¹⁴ For the purposes of this study and for practical reasons I understand ‘gender’ as everything that means ‘men’ and ‘women’ in a context broader than biological sex, in their interrelatedness, so not as exclusive and essential identity categories. I do not tackle various identity categories within the notion of gender, while acknowledging their existence.

The focus of my dissertation is thus the differential treatment and biases in relation to gender in legal practice, and the resulting problematic use of legal measures and judges' decisions.

The aim of this dissertation is a review of the conceptual framework, authors and methods of feminist analysis of law and legal practice and of feminist legal theory, as well as analyzing a small slice of Hungarian legal practice in the spirit of a specific feminist legal practice: feminist judgment writing.

My work contributes to the strengthening of legal presence within feminist research, as well as to the recognition of gender as a valuable and useful analytical category, and of the applicability of feminist perspectives and methods, in the field of legal studies.

Justification of the questions studied

The field of 'violence against women' in Hungary, compared to international standards, is not a well-developed and consistent policy and legal policy area from a legal or public policy perspective. The social presence of the problem is demonstrated in international studies and in national crime statistics, but on the level of public policy it is trivialized. In Chapter III. of my dissertation I give a detailed description of data and facts related to this issue.

In terms of 'violence against women' it is essential to talk about legal regulating mechanisms and about law as a field transmitting norms and values, which informs public opinion and plays a huge role in deterring potential individual perpetrators. It is equally important to discuss the people applying the law, in our case judges.

My dissertation gives a true picture to decision-makers and anyone interested about how a randomly selected Hungarian court handles the harm suffered by women in abusive relationships. Obviously, this study is not representative, but qualitative methods enable us to get a detailed, in-depth picture.

It is everyone's vested interest that judges' work be public, and the justice system should function efficiently and reliably. Therefore, monitoring it is possible, necessary and a citizenship right. The quality of judges' work is crucial, as it directly impacts on individual life courses, and also shapes public opinion. I consider all work that gives us a glimpse into this closed world useful and welcome.

II. Research methodology, the selection of sources that serve as a basis for analysis

Based on the methodology detailed in Chapter II, I consciously tackle gender aspects, try to channel women's experiences into discourse to complete the context of a given case and the historical background. In my argumentation I pay special attention to seemingly unimportant details, causes and explanations. I attempt to start out from concrete cases, not abstractions; I reflect on the source of knowledge, pointing out stereotypical phrasings and conclusions, thus

exposing the gendered double standard. Overall, I express my critique in line with feminist legal studies.

In order to draw conclusions about attitudes to gender in Hungarian law from my primary sources, the texts of court judgments, to expose practices that are worrisome from a feminist point of view and to name the major dilemmas, I approach these texts with a ‘close reading’ technique, a form of qualitative text and content analysis. This method is called critical discourse analysis (CDA). As the texts I work with (court judgments) are products of the world of law, I can also connect to a method used by feminist legal criticism: feminist judgment writing. This practice provides guidelines to the discourse analysis of legal judgments, as it dispels the myth of the unbiased, neutral judge, which is widely believed (and promoted). It exposes how certain interpretative frameworks and discourses are embedded into legal texts in and through the sentencing activities of judges. I weld the two methods when analyzing court cases: I perform critical discourse analysis from a feminist perspective, and from the stance feminist legal scholars take to texts produced by judges in feminist judgment writing.

Anglo-American feminist legal studies

On the whole, in European legal culture there is no tradition of examining law from a realist, sociological perspective. I found no author I could connect to in this field, therefore I turned to Anglo-American authors and theories that can provide a foundation for a legal discourse exceeding the boundaries of rigid positivism. In my case the very nature of my research material and the research problems arising during my study necessitate the opening up of my interpretative framework and methods. Thus, my reliance on Anglo-American feminist authors and their ideas is also a scholarly adaptation process born ‘out of necessity’, as there is no tradition I could connect to in Hungary or Europe.

My most important theoretical dilemma with regard to the foundations of this research was: how can *‘feminist legal thought’/‘feminist jurisprudence’*, an originally Anglo-American school of thought and its analytical schemes, developed in a legal environment of precedent cases grounded in judges’ decisions and criticizing the American liberal interpretation of law, interpreted in a completely different legal environment? Can I, by professing myself to be a feminist, dedicated to gender equality in both my professional and private life, bridge this – by no means slight – difference? I find it important to assert: the fact that the vast literature on feminist perspectives to the interpretation of the law and critique of legal practice was mostly developed with regard to Anglo-American legal systems should not become a limitation, that is, we should be able to apply this to Continental legal systems as well.

Though obviously the socio-historical context, the approaches to legal theory and the procedures of legal practice are very different, the inspiration behind such work is the same. By this I do not mean that there is a universal feminist standpoint valid for all states, continents and legal systems – as a contemporary feminist I vehemently deny this and take every opportunity to explain that feminists no longer think such a standpoint exists or should

have legitimacy¹⁵ – which would make it possible to apply the findings and methods of my overseas colleagues automatically, merely by virtue of being a feminist. This is not what I claim. However, I am in a research position that I have an overview of the development of Anglo-American feminist legal criticism, and I can see the goals of their fight and the interpretative framework they have fought against. I am aware of their interpretation of law, philosophical background, as well as the doctrines and legal institutions they set out to expose, to offer a different perspective on them with the purpose of initiating change. Their work is not for its own sake; they have wanted to achieve substantive gender equality also in the world of law. Gender inequalities, women’s low level of influence, male-dominated hierarchies, recognizing and exposing the power potential of law have been their motivation and the field of their resistance, though which they have wished to restore balance. The roots of this imbalance lie in historical facts; by excluding one gender from the world of law from centuries, it has become, not surprisingly, a world dominated by men. Feminist critique has been formed in opposition to a male-centered legal approach focusing on men’s experiences. Therefore, it is irrelevant whether we tackle Anglo-American or Continental legal systems. In principle commonality is created from this common female experience, from systemic underrepresentation over the years, and the aim of bringing to the surface the silenced voices of women. Difference, on the other hand, obviously comes from the different legal environment (in the broadest possible sense of context).

The Feminist Writing Project method

I spent a long time searching for a feminist method that can plastically demonstrate the practical applicability of feminist theories that criticize the legal system. In other words, how can what the studies describe become reality; how we can turn ‘should have beens’ into different approaches, interpretations and decisions. How I could conduct a systematic analysis of Hungarian law with a feminist approach. The solution lay in the *Feminist Judgment Writing Project* (hereinafter abbreviated as: FJP). In these projects, which have been conducted in several countries (Canada, United Kingdom, Australia, Ireland, Scotland, India¹⁶) feminist legal experts take closed (usually symbolic) legal cases and rewrite the final judgment, taking into account the professional and procedural requirements of judgment writing and the legal provisions in force at the time of the decision, but with a feminist theoretical and practical background knowledge and commitment. They would like to highlight that judges can interpret cases differently, and the argument and even final judgment is influenced by who makes it and what background knowledge and information they have. The projects show that this can also come to life in a legal text; they provide a mirror to the original and thus to the myth of unquestionable, exclusive judgements. The historical reconstruction of the original case, even its legal qualification and the sentence may change. In my work I did an in-depth study of the project realized in the United Kingdom, and its final report is one of my main sources.

¹⁵ Although initially some theories assumed this. Generalization, reference to and naming uniform experiences can still be useful and necessary in certain situations.

¹⁶ See <https://www.kent.ac.uk/law/fjp/index.html> ; <https://www.sfpj.law.ed.ac.uk/judges/> ; <http://www.feministjudging.ie/> ; <https://fjpi.wixsite.com/fjpi/call-for-papers>

The court monitoring project of Patent Association

The association is dedicated to the notion that judges' work must be made visible and challengeable in the name of democracy. This legal aid association has experienced over many years that courts are often unprepared and inconsequential in cases of domestic violence, their behavior towards the often traumatized survivors is a matter of concern, and their unprofessional attitudes and decisions can cause serious harm in the lives of women (and in some cases their children). This recognition has prompted their court monitoring project, in which I was also a court monitor volunteer. During this work we visited civil and criminal trials of violence against women cases and took notes of our experiences in the courtroom. Our emphasis was on what was said, the attitudes and behaviors we experienced. In this project I took a step further, and based on my experiences as a court monitor (and my knowledge about specific important cases, which I analyze in detail in my dissertation) I focused on the judgments closing the cases and the legal provisions applied.

Critical discourse analysis (CDA)

Discourse analysis is a method that can point out the sociological aspects of legal thinking and thus can expose the questions of sex and gender. It is not easy to identify discourses in legal texts, but feminist theories create a theoretical framework to do so. NIEMI-KIESILAINEN, HONKATUKIA and RUUSKANEN¹⁷ claim that there are many common features of legal studies and discourse analysis: both try to interpret texts and uncover their meaning, and both think that texts have a life independent of their authors. Discourse analysis focuses on how meaning is constructed through linguistic expression, thus analyzes discourse independently of its participants. Meanings do not necessarily or typically reflect what the participants wanted to convey. My Scandinavian colleagues also admit that discourse analysis stands in contrast to the general legal reading of sources, especially in the Continental civil law tradition, where lawyers tend to search for a systematically coherent interpretation of law. Discourse analysis identifies contradicting discourses, this way it cannot contribute to the theoretical study of law based on traditional interpretations of legal texts. What it does is to provoke generally accepted interpretations by critically analyzing and exposing the taken-for-granted assumptions and concepts behind them. Constructionist readings do not criticize legal dogmatic in search for the 'most correct' interpretation of the law, but study how cultural and societal values are reflected in legal concepts and interpretations.

The method is based on the close reading of texts, its arguments stem from their language use; it studies the process through which social meanings are constructed. As meanings are never fixed but rather debatable, challengeable and always open to alternative readings, so researchers should also be receptive to the critical reflections of others on their observations. Their aim may however be to offer a convincing reading which they believe is valid and

¹⁷ NIEMI-KIESILAINEN, Johanna – HONKATUKIA, Päivi – RUUSKANEN, Minna (2007) *Legal Texts as Discourses*. In SVENSSON, GUNNARSSON and DAVIES M. (eds) *Exploiting the Limits of Law. Swedish feminism and the challenge to pessimism*. Ashgate. Aldershot, 75. oldal

useful. This is a reflexive method; I keep revisiting my own assumptions, critically examining the whole process of study and its effect on the results.

I outlined the possibilities of using this method in practice through a paper by Tonkiss¹⁸, who considers it a fluid, explanatory process based on a close reading of texts. It includes a commitment to challenge mainstream knowledge and examine taken-for-granted assumptions about life in society. It emphasizes obtaining the information hidden in the text; what matters is not the number of texts, as the goal is not a representative overview but e.g. examining how certain attitudes are exposed, converted, reproduced and legitimized through the use of language. “[D]iscourse analysis is not centrally concerned with ‘some general idea that seems to be intended’ by a text (Potter and Wetherell, 1987:168), it is good research practice to aim to be ‘faithful’ to a text’s overall meaning, even when analysing its detail. Indeed, the overall discursive effect of a text provides a framework in which to consider its inconsistencies, internal workings and small strategies of meaning”.¹⁹

III. The structure of the dissertation

My dissertation consists of six major chapters. An introductory “*Researcher’s position and interpretative frameworks*” (I) and a conclusive “*Summary*” (VI) frame two larger units (II-III-IV and V): a theoretical introduction and an analysis of legal practice based on it.

‘Researcher’s position and interpretative frameworks’ (I)

I have discussed my interpretative framework in detail in the first part of this Dissertation thesis. Here I would emphasize that as a legal expert specialized on anti-discrimination law, I dealt with claims of sexual harassment, this turned me towards the discipline of gender studies. The complexity I experienced as a result of this special focus, as well as interdisciplinarity, intersectionality, self-reflection and a critical approach has remained my research motivation throughout the creation of this dissertation.

‘Legal feminism – Feminism in Law’ (II.)

In setting up my research hypothesis I relied on the relevant Anglo-American literature I have processed and discussed. As a result, the first larger structural unit of my paper is a theoretical introduction to the characteristics, representatives, development, main methods and dilemmas of feminist jurisprudence and feminist critique regarding the world of law.

First, under the headline ‘Feminist legal theory’ I have collected characteristics of this scholarly field, then I discuss the question of ‘institutionalization’, that is, whether feminist legal thought can be considered an independent discipline, and also the developmental path and historical waves created by the emergence of new authors and theories. I pay special

¹⁸ TONKISS, Fran (2004) *Analysing discourse*. In SEALE, Clive (ed) *Reseraching Society and Culture*, SAGE: London (245-260)

¹⁹ TONKISS: *Analysing discourse*, p. 253.

attention to two key elements of feminist jurisprudence: the possible interpretations of the category ‘gender’ and the question of the gender-neutral legal subject.

Under ‘Feminist legal methodologies’ I have compiled a picture, guided by expert authors in this field, about the methods and tools used by feminist legal analysis. I give a detailed description of one particular method, ‘Feminist Judgment Writing’, as this formed the basis of my own research and analytical method.

Violence against women as a subject of public policy and legislation in Hungary (III.)

Before entering a qualitative analysis of the legal practice of Hungarian courts, in this chapter I wish to familiarize the reader with the actual national and international policy and regulatory framework in the field of ‘violence against women’, which is the topic of my dissertation. It is important to place this topic on the palette of human rights, within the broader context of non-discrimination and more specifically of gender equality. In the chapter I touch upon Hungary’s international legal commitments in this area, I point out gaps and inconsistencies in public policies, legislative processes and the establishment of institutions. I also write about the role of the Hungarian women’s movement (all the more because the judgments I discuss in the analytical part of this dissertation I could access due to a project of Patent Association, which is an important player in this field), the political potential and social usefulness of their work, as well as the state’s irresponsiveness to them.

(Criminal) judgment writing as a profession in Hungary (IV.)

As in my dissertation I analyze judgments and critique the sentencing activity of judges, I found it necessary to also write about the process of passing – and especially of writing – judgments and its technique based on sources in Hungarian legal scholarship.

In this chapter I introduce works by Hungarian authors which provide information about the process of structuring a judgment, the challenges judges face and the expectations they should live up to. I tried to find literature that tackles practical problems, judges’ everyday procedures of writing and structuring judgments. I separate literature on the formal requirements and or the content and essence of judgments. In my experience there are very few sources in this field, and only a negligible number dealing with the knacks of the profession I am interested in. I emphasize the areas of judges’ narratives and taken-for-granted facts as problematic areas which may enable arbitrary procedures and the channeling of beliefs and biases into legal practice.

A feminist critique of Hungarian judgmental practice: violence against women in court (V.)

This chapter describes the empirical study itself that I used for testing my hypothesis; it gives a picture of the extent and form different attitudes and biases related to gender are present in Hungarian courts today, and the legal solutions and tools resulting from these.

As an introduction I discuss the Court Monitoring Project of Patent Association, its objectives, methods and results, as it was my work as a volunteer in this project that helped

me choose the five judgments and cases which I analyze with qualitative methods. I conduct a legal analysis from a critical feminist perspective, which is experimental.

IV. A short summary of the conclusions of the study, the usefulness of the research outcomes

Analyzing legal practice through a gender lens is an experimental, pioneering endeavor in Hungary. My project wishes to examine how the scholarly area known (especially in the Anglo-American context) as 'feminist jurisprudence' or 'feminist legal theory' can be used for analyzing Hungarian legal practice, especially the application of the law in courts. My work is thus exploratory, driven by a motivation to find the right topics and the adequate methods for them.

Conclusions

In my opinion, the court cases I have selected are a perfect illustration to how much it matters what legal practitioners think about gender and gender relations. The law provides the tools to enforce these views. We can see examples of how these notions can be translated into the language of the law through technical tools; but there are also cases when these are fixed both in written and in customary law.

Based on my analysis of court cases I see two discursive frameworks used by judges in their judgments on violence against women.

The *negative example* is when the court tries to blame the victim and prove her so-called involvement in the violent act that she suffered. The court considers responsibility as quasi shared between the parties, rather than condemning only the perpetrator. In this approach men and women must live up to expectations resulting from their rigid, 'traditional' gender roles. Those who overstep the boundaries are severely punished. The cases I examined suggest that women should not join a group of men (especially alone), because this might get them into trouble (which is their own fault) and they must suffer the consequences. If they 'go there', party together, have 'let him do it' before/regularly, they should not be surprised by an attack or sexual abuse. If the impoverished woman from Pécel had said no to the man who offered her a loan in return for sex, he would still be alive. If the young girl from Nyíregyháza had not visited the boys' apartment alone, she would not have been raped. If the Debrecen girl had not jumped over the fence of the army barracks at night, she would not have been raped at a gunpoint. If Jade had not threatened her husband twice her size with leaving him, she would still be alive. If the victim of the McGlynn case had not had a sexual relationship with her attacker three weeks before the rape, it would be possible to establish whether she was really raped. There are cases when it is openly said, and not only filtered through the victim-blaming mantras above, that a virtuous woman would never put her body on sale, as this would be self-degradation. There is no way to imagine a woman who, as a victim of her fate, takes agency and uses her limited possibilities when forced to do so. There is no mention of the fact that when a woman in a tight situation is asked to provide sexual services, it is coercion, not a gift from a man to a woman he likes, but a form of exercising his power. The woman's morals are

defiled, her personality degraded, while parallel to this the respectable man is framed as a hero.

The *positive example* is when the judgment on gender relations is made exclusively on the basis of all the circumstances and facts in the given case. The court can see the relationship between the parties in its context, free of stereotypes, it recognizes the power relationship, the fact that one party was dependent on the other and does not stick to the myth of equal parties. There is a wide range of literature on abusive relationships, which emphasize the power imbalance, usually with the woman ending up in the disadvantaged position. Thus, the responsibility for the act is not equally shared between them either.

Naturally I am aware that the qualitative analysis of far more judgments would be necessary, as I believe that uncovering legal practice would expose even more practices and legal institutions founded on gender bias. I have identified such harmful notions as that of ‘fearing the loss of love’ as a code name for jealousy, the myth of the respectable man, the idea of rightful self-defense as based on a male experience, the evaluation of the involvement of the victim in cases concerning sexual autonomy, the socially accepted reasons for ‘passion crime’ – and I am afraid there are many more. It would also be useful not to limit research to the area of criminal law, and to violence against women.

Usefulness

An important yield of this paper is that it gives us a glimpse of the way legal practitioners think about gender and gender roles, their embedded notions and the way these notions influence judgment and the communication, behavioral norms and forms during the legal procedure. It tries to show that beyond the grammatical interpretation of the word of law, ideas about gender ‘activate’ legal interpretation, influence judges’ attitudes to and expectations towards participants in the case, and ultimately the judgment itself.

With a view to this, I argue that in Hungarian legal training a module should be introduced to tackle gender issues and everyday legal questions that can be interpreted along the interplay of law and gender. I see education as the most important field to shape and ‘fine tune’ embedded gender stereotypes and as an opportunity for future legal practitioners to learn the importance and techniques of self-reflection that would make them aware of their own biases. Beyond this, the feminist theories and methods discussed in this dissertation can offer law students a critical approach to relate to legal tools, legal thinking and the word of law. Through these works they can meet the human face of law and the inevitably present effects of the social context.

The analytical part of this paper can also be useful for judges, as it offers a fresh, unusual perspective on the thought processes behind judgment making. It offers them a possibility to discover their own biases (which are rather visibly present in the case of gender) and realize the importance of continuous self-analysis and self-reflection. These approaches and recognitions can be useful for all the participants in the legal process.

My dissertation may have explanatory power for those who feel they regularly ‘lose’ in courts and legal disputes, almost as a community experience. It points out reasons and connections, and the fact that the outcomes are the result of systemic problems and not individual shortcomings. This paper puts legal processes in a social context and gives a glimpse into the ivory tower of courts.

V. The author’s publications in the field of the dissertation

- KRIZSAN, Andrea – SEBESTYEN, Andrea (2019) Politicizing gender equality and women’s movement reactions to it in Hungary. In KRIZSAN, Andrea and ROGGE BAND, Conny (eds.) Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A comparative agenda, Central European University, CPS Books, Budapest (78-120)
- Az Isztambuli Egyezmény alapelvei. Válaszképpen Gyöngyösi Zoltán tanulmányára. Közjogi Szemle 2018/2
- Az abortuszról és a jogi feminizmusról. Állam-és Jogtudomány 2018 Vol. LIX. No.1.
- Beszéljünk a “jogi értelemben véve is” szexuális zaklatásról. Fundamentum Emberi Jogi Folyóirat 2018. január/február
- A szexuális zaklatásról a nyílt légtérű munkahelyeken. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat 2015. December
- Feljegyzések egy (alapvetően) emberölési tárgyalás margójára. A nőekkel szembeni erőszak felszámolásáról szóló világnap alkalmából. ArsBoni 2015. November 25.
- Kísérlet feminista jogelmélet(ek) magyar joggyakorlatra történő alkalmazására Jogi Tanulmányok (ELTE) 2014. Június 13.
- A nőekkel szembeni erőszak felszámolásáért. TransHumana 3. 2014. Április (7-9. oldal)
- Férfiak és nők a munka világában. Szexuális zaklatás a munkahelyen. Humana 2011. Október 11.